

Ceterum censeo

Megróbálok „vízszintesen nézni” kulturális-művészeti közállapotainkat. Pillantást vetni az atlaszra, mely a táj egészét tünteti föl, adataival, tényeivel, ahol a rajzolatok halványabb vagy erősebb vonalai együtt láthatóak, s nem külön-külön, „függőlegesen” igazítanak el irodalomról, zenéről, képzőművészetről, színházról, Hangulatvilágítást az esztendőforduló téli napok visszatekintésre nosztalgó szemléletű bocsássak e térképre, mely fölött semmiféle kényszer vagy alkalmom szürös jupiterlámpái nem égnek, mindössze a tünődés csöndes viaszgyertyái.

Őszintén szólva ódzkodnék báminemű megkülönböztető értékekzárától. Egyfelől, mert a minőség relatív fogalom, s egy-egy művészeti ág teljesítményeinek vizsgálatakor az sem közömbös, hogy az adott produktumok milyen hagyományokból táplálkoznak, a történeti folyamatosságnak, országos és helyi tendenciáknak minő stációjához sorolnak. Másfelől meg az alkotó munka objektív és szubjektív feltételei, azoknak kölcsönhatása sem garantálnak azonos esélyeket a különböző művészeti megnyilatkozásokhoz. Kissé vulgárisan azt is mondhatnám, színvonalas irodalmi vagy képzőművészeti életet elég lehet pár kitűnő író vagy festő, aki tanyát út a tájon, a többi már szervezés kérdése. Jó színházi vagy zenei műhely létrehozásához, működtetéséhez azonban objektív és szubjektív körülmények egész rendszerét kell kiépíteni, utánpótlását biztosítani.

Mit mond első ránézésre a kívülállóknak Csongrád megye? Szeged irodalmi, zenei életét, nyári ünnepei heteit, Vásárhely pikuráját, Mókó lokálpatriotizmusának szívós hagyományözését. Nem szeretnék az adatok bővítésébe esni, ám e táj szép-irodalmának erősebb hosszú idő óta nem csupán a tradícióitól hangos. Mégha Dugonics Andrásról Juhász Gyuláról, Mórágy, Tömörkényről a magyar literatúra olyan vonulata is hagyta itt kézzel írt, mely örökséggel példál az esztétika vagy irodalomtörténet meg soká elgazdálkodhat.

Hanem a jelennek, az élő irodalomnak sincs oka pironkodni az elődök nyomaszót árnyékában. Pusztán statisztikai mutatóival: az írószövetség megyei csoportja 17 tagot számlál, nyolcan József Attila-díjasok, s csak az elmúlt évtizedben több mint hetven kötetet publikáltak. De bizvást idesorolhatunk fiatalokat, nem egyik mögött önálló kötet tehetségszűrésével; mások neve különböző antológiák, országos lapok, folyóiratok hasábjain tűnik föl rendszeresen; mi több, műveik élményanyagának köldökzsinórja idehúz még jópárat azon írók, költők, kritikusok közül is, akik e táj szellemi lúzhelye mellől származtak el, s vitathatatlanul a mai magyar irodalom élvonalában dolgoznak. Szellemi lúzhely? Ilyesfajta rendeltetésű (is) az egyetem, a sajtó, utóbb a helyi televízió, igazán azonban a két folyóirat, a Tiszatáj és a Kincskereső. Az új esztendőre 37. évfolyamát jegyző, impresszuma szerint „irodalmi és kulturális lap”, a Tiszatáj, hazánk legrégebbi folyamatosan megjelenő, vidéken szerkesztett országos folyóirata. A kifejezés, ha emlékezetem nem csal, Szabolcsi Miklósról, ki egy debreceni vitán definiálta találóan az úgymond vidéki irodalmi fórumoknak előnyösen változott helyzetét, szellemi státusát így: vidéken szerkesztett országos lapok. S e létekváltság föllismeréséhez, ha tetszik, az új minőség kiküzdéséhez, nem utolsósorban a Tiszatáj tette le voksát erőteljesen: egyebet ne említek, alkotógárdája bármely laptársával vetekszik. Az ugyancsak országos terjesztésű Kincskereső pedig, mely a legfogékonyabb korosztályt, 6-14 éves gyerekeket hódítja a szépirodalomnak, szoktatja a rendszeres olvasásra, a maga minőségében egyedül hazánkban.

Szegeden a zenei élet tartópil-lérei a színház operatársulata, szimfonikusaink, alsó-, közép- és felsőfokú oktatási szakintézményeink, tanárképző főiskolánk művésztanárainak, együttesek, növendékeink koncerttevékeny-

sége. Meg persze a különböző kórusoké. Itt működik a zene-művész-szövetség 27 tagú, három megyét átfogó dél-magyarországi csoportja, csöppet sem formálisan: a hangversenyszervező filharmonia mellett (mely évente körülbelül 120 programot intéz) olyan önálló kezdeményezésekkel teremtett hagyományokat, mint a mai magyar zene hetének rendszere. Nemes misztériót betöltő eseményorozatához aranyfedezetül bocsátja a tanács a maga mecenatúráját: nem egy élvonalbeli komponista kapott már megbízást Szegedről.

A táj képzőművészete távoiról sem merül ki Hódmezővásárhely pikurájának tradícióiban. Megint csak a mennyiségi mutatókat tekintve: a főváros és Pest megye után itt él a legtöbb képző- és iparművész, a Művészeti Alapnak 76. a szövetségnek 29 tagja. Nyilván az eredményeket honorálva osztották Csongrád megyére a decentralizációs kísérlet szerepkörét, mely adminisztratív tollvonás következtében a köztéri alkotások és más megbízások előtt tovább szélesedhet a zöld út. A kritikai fogadtatásban fölcspó szenvedélyes hangütések fölszínre hozták bár az úgynevezett vásárhelyi realizmus mai, napi gyakorlatának kétségtelen ellentmondásait, az iskola ténye azért — a megújulás kétségtelenül tapasztalható igyekezetével — változatlanul fénye maradt a tájnak.

Irodalom, zene, képzőművészet. És még nem szoltunk Szeged nyári fesztiváljáról, mely a maga komplexitásával, sajátos közművelődési funkciójával, tömegvonásával országhatárainkon is túl röptette híret a városnak. S tulajdonképpen ez a kifelé fordulás, egy következetesen dolgozó művészeti közösség való belső értékeinek egészséges megnyilatkozása: teljesítménye, propagandája hiányzik a hosszú ideje a színháznak. Nem szeretnék e hasábjakon is közismert tényeket ismételtetni, inkább annak szükségességét tudatosítani: hovatovább mulaszthatatlanná lesz tartalommal is kitölteni a különböző szervezeti intézkedéseket. Magyarán: létrehozni a város ütöképes színházát. (Jó jel, hogy az intézmény művészeti tanácsa sem alakult újjá más szeltemben: hamarosan minőségi lépést kell tenniük, hangoztatták.)

Hanem sokszor magam is nyugtatókat szedek: kell nekünk egyáltalán a színház? Mármint a hön óhajtott minőségben? Hiszen a fenti röpke körkép is bizonyos (kulturális-művészeti) szolgálatásokban nem csekély e táj kínálata. Meg aztán: különféle összehasonlító adataival közoktatásunk, közművelődésünk sem hátrébb való az ország más vidékeinél. Műsorkörletének bővülésével lassan művészeti életünkbe is szervül a televízió szegedi stúdiója, s a megvalósulás stádiumával kacérkodó a rádió-stúdió meg a helyi könyvkiadás ügye: tömegkommunikációnk várható teljességével Szeged és a megye olyan lépéselőnyhöz jut-

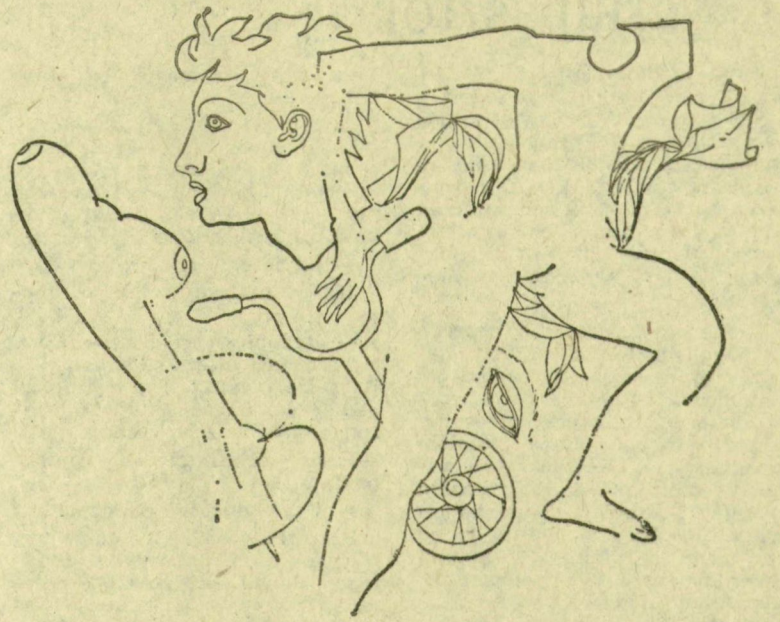
hat, melyet népgazdaságunk jelen adottságai mellett igazán csak irigyelni lehet. Miért tépi hát panaszos száját újra meg újra pár megszállottja a helyi színházkultúrának? Mitől hát e ceterum censeo?

Valószínűleg attól a két és fél évezredes művelődéstörténeti evidenciától, hogy a színház nem csupán egyik próbaköve, fokmérője bármely közösségi kultúra színvonalának, hanem az egyik legfontosabb. Csöppet sem véletlen, ha éppen a színház- és zene-művészet mindenkor állapota hőmérőzi egy társadalom vagy közösség kultúrájának első vonalát. E két művészeti ág virágzása, termékenysége ugyan- is eleve bizonyos fejlettséget föltételez a társas létförmekeknek: színház- és zene-művészet éppen a komplex jellege, kollektivitása révén (mert egyebek között irodalmi életet és olvasási szokásokat, vizuális fogékonyságot, a különböző előadóművészetek állandó, magas fokú jelenlétét, az utánpótlás folyamatosságát igényli) tartós életvitelre csak a kultúra egészének melegágyában képes. S mert mifélekné adottak a föltételek, tűnik lezser könyvnyelműségnek nem kihasználni-főljajláni azokat — éppen a legerőteljesebb közösségformáló művészetnek, a színháznak ol-tarán.

Tudniillik, Kies hazánk más vidékein is jó ideje fölsmerték a kulturális mozgásformáknak eme természetét. S egyéb javai- iknak, akár szolidabb képessége- iknak kamatait is e leginkább közösségformáló művészet fölvi- rágoztatására fordították. Volt idő, hogy Kaposvár vagy Kec- kemét színházáról úgy hírtelt, a város kulturális-művészeti kapa- citásának, befogadóképességének ellenére hozták létre. Am akár így történt, akár nem, megéret. Mert bizonyos idő után, jelesül mára, a színház olyan mértékben tudta átrajzolni környezetét, a maga igény szintjéhez fötelve- ni a közönségét-közösségét, hogy annak más művészetek gyönyör- rüségét, iránt is óhatatlanul fög- gekönyvább kellett válnia. Té- vednek? Alig hiszem. Szegeden ez a fogékonyság (csúnya szóval: kultúrsum) föltételezik vala- mennyi művészeti ág terrénu- mán, föl a színházén is. Jó elő- adásokra — helyből vagy imp- ortból — ma sem kell félrever- ni a harangokat, zsúfolt a néző- tér. Szeged tud, mindig is tu- dott áldozni színházi életére. S ehhez szükségtelen visszaporget- ni történelmi idők kerekét, elég hivatkozni a jelenre, a szabádté- ri játékokra vagy arra az igye- kezetre, amivel illetékes párt- és állami fórumok az elmúlt idő- szakban annyiszor tüzték napi- rendre a közsínház ügyét, az épületét meg a társulatát. Hisz pontosan érzékelték: e táj mű-vészeti életének teljességéhez a színházi élet minőségén kell ge- neralisan javítani, itt szorít a cipő.

Az új esztendőre tehát a egyebet kívánhatnánk: ne lany- huljon a színházévités utóbb megtapasztalt buzgalma. Se az ipar, se a művészet tégláin ne múljék, hogy végre elérhető kö- zelre kerüljön egymáshoz szegedi színház és szegedi közönség.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

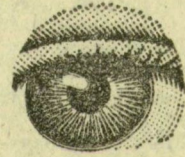

VINKLER LÁSZLÓ RAJZA

Az életszínvonal nem ajándék

Kollégák, barátok egyre gyakrabban kérdezik egy- mástól: ti hogyan osztjátok be a pénzt? A tőkés világ- gazdaság válsága immár koránt- sem elvont szakkifejezés, hiszen hatása a mi hétköznapi életünk- ben is érezhető. Itthon, nálunk is egyre többen kényszerülnek szigorú számvetésre, takaréko- sabb, feszebb háztartásvezetés- re.

Am az utóbbi időszakban hely- zetünk alapvetően megváltozott. Évek óta mondjuk, írjuk, hogy „hazánk nem függetlenítheti ma- gát a világgazdaságtól, a világ- piactól, hiszen nemzeti jövedel- münk meghatározó része a kül- piacokon realizálódik”. A mon- dat úgyszólván közhellyé kopott, de értelme sokak számára talán még ma sem teljesen világos. Jóllehet egészen egyszerű, a leg-

hétköznapi háztartási tapasztalatokban is immár tettenér- hető, amiről hosszú ideje beszél- lünk. Aki arról panaszkodik, hogy egyre többet dolgozik, és bár többet is keres, mint néhány éve, a pénze mégis mind keve- sebbre elég, az tulajdonképpen közös gondjainkról is beszél.

Mert az utóbbi időben, miköz- ben idehaza széles körben bon- takoznak ki kedvező gazdasági folyamatok, miközben az ipar, és különösen a mezőgazdaság teljesítőképessége jelentősen ja- vul, addig munkánk eredménye a világpiacon egyre kevesebbet ér. Versenyt futunk a piaci árakkal, szervezünk, takaréko- kodunk, okosan újítunk, próbál- kozunk a termelési ráfordítások mérséklésével, de termékeink ára is gyorsan csökken, gyorsab- ban mint a mi ráfordításaink. S ezt ellensúlyozni csak úgy tud- juk, ha minden eddiginél több árut szállítunk exportra. Erre szükség van, hogy föntartsuk az államháztartás egyensúlyát, hogy megőrizzük fizetőképessé- günket.

Igen, többet kell exportálnunk, mint eddig bármikor. S ez egy- kenl lenyelniük, hogy most és a közeljövőben itthoni fölhaszná- lásra kevesebb jut, jövőnk érde- kében a családi háztartásokkal együtt, az államháztartás is szigorúbb számvetésre, fesze- sebb gazdálkodásra kényszerül.

Ma már ne feszegezzük azt, hogy nem megtermelt javaink felélése, gyakorta okatlanul túlzott és esetenként ésszerűtlen felhalmozása volt-e az okton- dibb magatartás — utólag köny- nyű okosnak lenni. Beszéljünk

inkább arról kell, hogy a mai és a holnapi helyzetben mi a te- endőnk. Az bizonyos — és a le- hető legszeleesebb jó körben kell ennek tudatosulnia —, hogy a lustálkodás, a dúsálás és külö- nösen a pazarlás kora elmúlt.

Nem lehet kibékült önmaga- val senki, aki a napi laza nyolc órai munkaimitáció után lustán végignyúluk kedvenc otthoni fo- teljében, s álmos újságolvasás közben azon medítál: mennyire tehetetlenek mások, milyen re- ménytelen, hogy ő maga for- dítson, javítson saját és családja helyzetén.

Mert ez a legtöbb ember szá- mára korántsem reménytelen. Munkaalalom, jó munkaalka- lom változatlanul és mindinkább akad ebben az országban. A ma- gyar gazdaság, ellentétben a vil- lág számos más országával, nem veszítette el működőképességét. Nemzeti jövedelmünk, ha kis mértékben is, de 1982-ben növe- kedett, nincs munkanélküliség, exportunk bővült, és megőriztük fizetőképességünket. Olyan erede- mény ez a mai helyzetben, ame- lyet még a közepesen fejlett és a fejlett országok közül is csak kevesen könyvelhetnek el ma- guknak.

Ha így marad! — fohászko- dnak most sokan, bár tudják, a fohász nem segít. Konkrét célo- kat kell teljesíteniük. Elsősor- ban azt, hogy külkereskedelmi mérlegünk eredményét jövőre az ideai kétszeresére növeljék. Ez a fizetőképesség megőrzésének fel- tétele, óriási feladat. Mert a vil- lágpiacon nyújtotta eladási lehetősé- gek nem javulnak, s az sem valószínűsíthető, hogy egyik év- ről a másikra kivitelünk szerke- zete döntő módon megváltozzék. Ebben hinni dőreség; ha az ide- nél néhány százalékkal több jól eladható árut tudunk jövőre elő- állítani, már az is nagy erede- mény. Különösen, ha nyolcvan- négyben, nyolcvanötben még több ilyen áruunk lesz!

De ez csak erőfeszítések, mi több, lemondás árán sikerülhet. Le kell mondanunk — társadal- mi méretekben — a kényelmes életről. Felül kell vizsgálnunk korábbi igényeinket. S eközben türelmesnek, belátónak kell len- nünk. Be kell például látnunk azt, hogy az eddiginél lényegesen nagyobb különbség lesz azok jó- vedelme között, akik gazdaságos exporttermékeket gyártva jelen- tősen hozzájárulnak a népgaz- daság stabilizálásához és azoké között, akik éppencsak eldolo- gatnak, vagy termékeik eladha- tatlanok. Aztán le kell szoknunk arról, hogy saját eredménytelen- ségünkért mindig másokat te- gyünk felelőssé.

Egyén és társadalom célja egy- aránt az, hogy mind többen és mind többet az eredményes vál- lalkozásokban dolgozzanak; és egyre kevesebb legyen a ráfize- tessel dolgozó emberek és mun- kahelyek száma.

GÁDOR IVÁN

Polner Zoltán

Pintyói lagzi

Sántikáló két rossz bibic vaskével tág udvart szánt. Fagyosan virít az égbolt. Beleszántják a vak égbe a táncsal a vak égbe a táncsal vert szobát, lámpát.

Beleszántják fehér ingünk, lábunk duhaj dobogását, szavainkat és a fényes tálakból vicsorgó disznók vörösre mérgült pofáját.

Szurok-gyertya ez az éjjel: de a kürtök úgy ragvoznak fejünkön, mint arany-kucsmák. Akit innét kizenélnek ölébe veszi a holdat, akit innét kizenélnek sorsot és múltat abajgat. Néz a havakba révülten s lát a szétfagyott dűlön túl elbitangolt, tüzes angyalt.

Sántikáló két rossz bibic vaskével tág udvart szánt. Sötétlik a jeges föld is: beleszántják mindahányunk dárídózó, izzadt arcát.